

RIJEČ UREDNICE / A WORD FROM THE EDITOR-IN-CHIEF

“Jednom su rekli da će Palestina od sutra biti slobodna. Kad je sutra? Šta je sloboda? Koliko dugo traje?... U Gazi ne znaš za šta si kriv. Kao da živiš u Kafkinom romanu.”¹

Kafkijansko je vrijeme u kojem živimo. Koncepti demokratije, slobode, jednakosti, socijalne pravde, ljudskih prava, civilnog društva, humanosti, morala i (naučne) istine, naspram globalne i lokalnih stvarnosti, iskazuju se kao prazne parole u sve praznijem diskursu političkih, intelektualnih, društvenih elita, međunarodnih i nacionalnih institucija. U 21. stoljeću ideološki, politički, društveni i *kulturno-civilizacijski* poreci, zasnovani na imperijalnim i meganacionalnim projekcijama, te rasnim, vjerskim, nacionalnim, kulturnim predrasudama, čije je nastajanje motivirano borbom za (tzv. nacionalne) teritorije i resurse, utemeljuju se kroz brutalno nasilje, uništavanje golih i, kako nam se odsustvom stvarne reakcije nameće, bezvrijednih ljudskih života, kojem direktno svjedočimo i kojem nema kraja.

U lokalnim okvirima kreatori androcentričnih, militarističkih metanarativa o državi i naciji – puni općih, do banalnosti ponavljajućih mjesta – odbijaju, iz vlastitih interesnih, komformističkih razloga, ili naprosto usljed intelektualne nemoći, suočiti se s histerično kompleksnom i disfunkcionalnom stvarnošću u kojoj živimo, a čije posljedice kao teško breme ostavljamo u naslijeđe djeci koja dolaze.

Živimo u vremenu u kojemu, kako napominje slovenački filozof i kulturolog Slavoj Žižek, cvatu *meki fašizam* i *cinična ravnodušnost* spram ljudske patnje, te u kojem su svi problemi ljudskog roda i savremenog trenutka u

¹ Mosab Abu Toha, *Stvari koje mi možda nađete skrivene u uhu*, Buybook: Sarajevo, 2024, 15, 11.

teoriji detektovani, ali praktična, dosljednija, snažnija, odlučnija i šira akcija na rješavanju tih problema izostaje.

Sve navedeno, kao opterećujući, prožimajući utisak koji je nametao osjećaj posvemašnje nemoći, srama zbog nerealizirane odgovornosti, te otvarao pitanje smisla, stvarne društvene funkcije i humanističke suštine onoga čime se kao povjesničari i povjesničarke bavimo, pratilo je i uobličavalo tokom tekuće 2024. godine rad potpisnice ovih redova na uređivanju *Historijskih traganja* 23, koja su kao tematski broj u potpunosti posvećena povijesti ženskog društva u Bosni i Hercegovini i regionu.

Zašto bavljenje društvenom historijom, a unutar nje i poviješću ženskog društva te društvenih grupa koje obitavaju na margini (društvenog znanja) predstavlja jedan od puteva vraćanja smisla historiografskom radu i primicanja nauke o povijesti humanističkoj suštini te službi stvarnog služenja zajednici?

Jednim dijelom zbog toga što se ženska priča u odnosu na metanarativnu konstrukciju iskazuje istovremeno i kao partikularna i univerzalna, te, što je najbitnije, kao subverzivna jer nas upućuje na iznimno kompleksne društvene stvarnosti prepune paradoksalnih protivrječnosti koje se ne mogu biti svedene pod *velike muške junačke priče* o nama i *Drugima*, kojima se odgaja nacionalni, patriotski i podanički duh. Istina o jednom društvu ponajbolje se očituje na njegovim marginama.

Brojni su tematski aspekti kroz koje se može sagledavati ženska rodna povijest. U ovome broju *Historijskih traganja* donosimo radove koji propituju načine na koji se rani modernizacijski tokovi u Bosni i Hercegovini, tradicijska društvena norma što okiva život žene i definira njenu društvenu (reproduktivnu) ulogu majke, koju veže isključivo za instituciju braka, te zakon kao izraz suverene moći prelama preko tijela žene koja kršenje jedne društvene zabrane – prokreacije izvan institucije braka – usljed straha od društvene osude pokušava prikriti zločinom *čedomorstva* (prof. dr. Amila Kasumović). U radu dr. Svetlane Stefanović u kojem se prikazuje odnos vlasti, društva, stručnih krugova i ženskih udruženja prema druš-

tvenoj pojavi prostitucije u Srbiji 19. i 20. stoljeća te problemu trgovine ženskim seksualnim robljem što se odvijala preko Srbije kao tranzicijske tačke u kontekstu nehumanog pogroma nad jevrejskim stanovništvom u Galiciji – pruža nam se uvid u povijest marginaliziranih, stigmatiziranih, bolešću i seksualnim izrabljivanjem izmučenih, te u ropskom položaju držanih ženskih tijela čijem su mučnom statusu doprinosili i korumpirani predstavnici struktura moći, formalni pronosioci javnog reda i mira. Dr. Mitsutoshi Inaba u svom radu piše o institucionalnim, u sekundarnoj socijalizaciji primjenjivanim, rodno zasnovanim i androcentričnim odgojnim konceptima te o jednoj ženi, učiteljici i ravnateljici – Jagodi Truhelki, koja je pravila sitne, ali ne i beznačajne konceptualne pomake u teoriji kojom je anticipirala odgojnu realizaciju ženskog bića kao društvenog. Dr. Ana Rajković Pejić u svom radu pokazuje kako su štrajkovi radnica u Hrvatskoj u međuratnom periodu, kao činovi ženske javne i aktivne pobune i borbe za bolje uvjete rada, a protiv rodne segregacije i diskriminacije, utjecali na razvoj radničkog pokreta, te redefiniranje medijskog i društvenog diskursa o ženskoj radnoj snazi a dugoročno i na preobrazbu tradicionalnih i esencijalističkih rodni stereotipa i predrasuda.

Isrpnjivi istraživački rad dr. Aide Ličine Ramić o emancipatorskoj rodnoj politici u socijalizmu, tačnije, o zakonskom okviru koji je podupirao ženska reproduktivna prava u spomenutom periodu – kao i o (ne)dosljednostima koje su pratile njegovu provedbu na terenu, te o tradicijskom društvu kao žilavoj regresivnoj strukturi koja se, unatoč činjenici da su postojali poticaji odozgo, nije mogla tako lako preobraziti – na posredan način propituje metanarativ o socijalizmu kao periodu neupitne ženske emancipacije. Dr. Merima Omeragić, s velikom dozom intelektualne hrabrosti i kritike upućene kreatorima dominantnog književnog kanona, svojim pionirskim tekstom kreće u prevrednovanje istraživačkog rada nedavno preminule, društveno marginalizirane pjesnikinje i istraživačice, *pastorke bosanskohercegovačke kulture*, Ajše Džemile Zahirović, te pred društvo postavlja zadatak pamćenja zaboravu prepuštenih i obezvrijeđenih kulturnih pregnuća koja su bila usmjerena na lomljenje dominantnih androcentričnih književnih kanona

kroz antologijske (re)konstrukcije ženskih književnih tradicija i spašavanje alternativnih ženskih stvaralačkih glasova.

Višedecenijska uposlenica i umirovljenica Arhiva Bosne i Hercegovine Mina Kujović svojim nas radom upućuje u činjenice (ne)vidljivosti žena u arhivskim fondovima čiju su spisi nastajali u periodu austrougarske vlasti u Bosni i Hercegovini i za vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije. I pored toga što ukazuje na to da je arhivska građa rezultat usmjerene selekcije kao i svojevrsni odraz (ne)zainteresiranosti upravnih struktura za ženski dio društva, upoznaje i buduće istraživače/istraživačice s njenim tematskim i istraživačkim potencijalima i limitacijama. Topla zahvala redakcije pripada i našoj kolegici Sandri Biletić iz Arhiva Bosne i Hercegovine, koja je kolegijalno i nesebično pomogla u uređenju ovog teksta.

Vrijedan doprinos ovog broja *Historijskih traganja* osvjetljavanju povijesti ženskog društva u Bosni i Hercegovini predstavlja i rubrika *Građa, njena priča*, koja omogućava prezentaciju ženske intimne priče o borbi za pravo na slobodno mišljenje i javno djelovanje u korist društva, a protiv struktura makro i mikro društvene moći što tu borbu nastoje osujetiti. Te su priče kazane autentičnim, oslobođenim ženskim glasom, nezagušenim i neometenim naslagama autorske intervencije i interpretacije. Rubrika *Bile su među nama* za cilj ima podstaći javno sjećanje na vrijedne i posvećene pojedinke i ostaviti trajni, pismeni trag o njihovom djelovanju na očuvanju bosanskohercegovačke kulturne baštine u lokalnom kontekstu. Rubrika *Prikazi*, koju otvara upečatljivo duboki osvrt dr. Dujmović, na svoj način svjedoči o nabujalom toku rodne publicistike u regionu, ali i u Bosni i Hercegovini. Vrijedno je spomena da su znatan broj donesenih prikaza napisale mlade žene, studentice povijesti.

Za činjenicu da Institut za historiju, utemeljen u socijalističkom idejnom i društveno-političkom sistemu, koji je formalno-pravno počivao i na emancipatorskoj rodnoj legislativi, prvi put u repatrijarhalizirajućem postsocijalizmu publicira časopisni temat u cijelosti posvećen ženskoj rodnoj povijesti, čime daje doprinos sve aktuelnijem toku rodno zasnovane

publicistike u Bosni i Hercegovini i regionu, treba zahvaliti autoricama i autorima – prije svega članicama redakcije *Historijskih traganja*, potom i (h)istoričarkama i povjesničarima iz Bosne i Hercegovine, regiona i svijeta koji su se odazvali kvalitetnim naučnim tekstovima, čime su pokazali entuzijazam i nepatvorenu želju da daju svoj suštinski doprinos produkciji povijesnog znanja koje bi, zasnovano na interdisciplinarnim pristupima, povećalo vidljivost ženskog društva. Zahvala također pripada članicama i članovima Vijeća Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu, koji su početkom ove godine ukazali povjerenje potpisnici ovih redova kao urednici i njenoj uredničkoj koncepciji, te naposljetku i sekretaru *Historijskih traganja* kolegi Ajdinu Muhedinoviću, koji ne samo da je vrijednim prilogom unaprijedio sadržaj ovoga broja već je bio i pouzdan oslonac u njegovom tehničkom uređenju.

Sabina Veladžić

Sarajevo, 4. 12. 2024. godine

